

4. Про розвідувальні органи України: Закон України // Відомості Верховної ради (ВВР). – 2001. – № 19. – Ст.94.

5. Про Службу безпеки України: Закон України // Відомості Верховної ради (ВВР). – 1992. – № 27. – Ст.382.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвідувальних органів України: Закон України // Відомості Верховної ради (ВВР). – 2006. – № 14. – Ст.116.

7. Про внесення змін до деяких Законів України щодо розвідувальних органів України: Закон України // Відомості Верховної ради (ВВР). – 2015. – № 22. – Ст.151.

Галій М. С., молодший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Термінологія кожної науки є інструментом розвитку цієї науки. Досконалість, стабільність термінології свідчить про науковий прогрес галузі знань, а також про можливості конкретної мови у вираженні нових понять та ідей. З відомих усім причин протягом багатьох років українська термінологія взагалі (і юридична зокрема) не мала змоги розвиватися самостійно. Упродовж цього часу судочинство велось переважно російською мовою. З набуттям Україною статусу незалежності, запровадженням «Закону про мови в Україні» криміналістика переходить на державну мову. У зв'язку з цим виникає ряд проблем, пов'язаних з перекладом та тлумаченням російських термінів і застосуванням їх на практиці.

Мова юриспруденції набуває особливого поширення у період становлення правової держави. Цей процес активно впливає на вирішення важливих завдань українського національного відродження. Розвиток термінологічного апарату у сфері кримінального права повинно йти по шляху уніфікації та універсалізації існуючої термінології. При цьому необхідне забезпечення відповідності застосовуваних термінів і понять

кримінальному та кримінально-процесуальному законодавству, а також у світовому рішенні розвитку юриспруденції [1, с. 50].

В умовах відсутності державності української нації гальмувався будь-який розвиток літературної і наукової мови та її поширення. Свідченням цього є численні заборони на вилання літератури (зокрема спеціальної) українською мовою. Унаслідок намагань реалізації так званої теорії про злиття мов, українська мова у своєму розвитку прямувала до уподібнення з російською, до широкого калькування, яке вилилося в заміну багатьох термінів російськими. Однак з наданням українській мові статусу державної, із утвердженням її в усіх державних структурах, відкрився новий простір для повного і глибокого опанування мови, для збагачення словникового запасу, підвищення власної мовної культури, професійного рівня.

Одним із показників зрілості науки є ступінь сформованості її понятійного апарату та відповідної термінології. Наука права враховує усі поняття і терміни будь-якої галузі знань і техніки, культури і мистецтва, виробництва і торгівлі, фінансів і бізнесу, але лише в напрямку їх використання для вироблення власних понять і відповідних термінів, необхідних для пізнання, попередження і припинення злочинів.

Юридична термінологія розвивається з розвитком держави. Розглядаючи питання про джерела права східного слов'янства, вчені, вважають, що в епоху первіснообщинного ладу правові відносини регулювались нормами звичаєвого права, які перелупали закону [1, с. 51].

Найдавніші писемні пам'ятки зберегли деякі норми звичаєвого права, які існували за первіснообщинного ладу, напр.: кровна родова помста, судові докази, викрадання тощо. Найяскравіше ці норми знайшли відображення в короткій редакції Руської Правди.

Крім періодичних документів світського характеру важливими пам'ятками руського права періоду Київської держави були князівські церковні устави, ряд указів та грамот, серед яких потрібно відзначити-такі: «Устав князя Володимира», «Устав князя Ярослава», «Устав новгородського князя Всеволода», «Уставна грамота, дана новгородським князем Всеволодом церкві па опоках», «Устав новгородського князя Святослава», «Уставна грамота Смоленського князя

Ростислава». У цих уставах ми знаходимо правові норми, які не зафіксовані в Руській Правді.

Вони фіксують терміни на позначення: видів злочинів; видів покарань; судочинства і судових посадових осіб.

У сучасній українській літературній мові-терміном на позначення будь-якої дії, яка порушує закон і підлягає кримінальній відповідальності, є слово злочинство (рос. преступление, білор. злачыннісць). У ранній період державного життя східних слов'ян термін преступление, зустрічався виключно у церковних текстах, В юридичних актах протягом зазначеного періоду він не спостерігався.

Для найменування правопорушень безвідносно до того чи іншого виду злочину використовувались інші лексеми, юридичне застосування яких відображується у найдавніших правових збірниках східних слов'ян. До них належали такі терміни, як: вина, проступити, проступок, лихо, обида, кривьда тощо.

Поняття «провинність» у мові східних слов'ян позначалося спільнослов'янським словом вина, яке до цього часу, крім східнослов'янських мов, вживається у болгарській, македонській та західнослов'янських мовах (На основі значення цієї лексики утворились похідні слова «вибачення», «пеня за провинність». На позначення поняття «образу словом або вчинком» у східних слов'ян використовувалась спільнослов'янська лексема обида, яка до цього часу збереглася в ряді слов'янських мов. У мові східних слов'ян слово обида крім поняття «образу слоном або ділом», зрідка вживалось і в значенні «сварка», «порожнеча». У Руській Правді обида стосувалась будь-якого правопорушення, оскільки терміни прьступление, переступити в цьому документі не засвідчені, напр.: «...Митрополит или пискоуп ведает межи или суд, или обида, или котора, или вражда» (Устав кн. Володимира). В українських пам'ятках термін обида зустрічається рідко. На позначення названого вище поняття вживається термін кривьда, який на сучасному етапі розвитку мови відомий майже всім слов'янським мовам у значенні «несправедливість» [2, с. 122].

Сучасна українська мова характеризується багатством похідних від даного слова. Зокрема, поняття «насилувати», «насилування» передаються термінами, утвореними від гвалт. Серед інших слов'янських мов термін гвалт поширений у

польській мові, куди він потрапив ,з німецької, з останньої у мовну практику українського та білоруського народів, а звідси – в сучасну російську мову, але тільки із значенням «крик», «шум». У пам'ятках писемності епохи Київської Русі це слово не зустрічається.

Тематична група термінів на позначення правопорушень проти особистості та її власності об'єднує лексеми: розбои (разбои), розбивати, наездь, наездь, наездь, які побутували у мові східних слов'ян до XV ст. Термін розбои утворився від спільнослов'янського дієслова розбити. Крім східнослов'янських мов, він відомий іншим слов'янським мовам. Наявність специфічної термінології притаманне усім наукам, які вивчають причини, умови і механізм вчинення злочинів, їх розслідування, шляхи їх попередження і припинення. Проблему термінології вітчизняної науки кримінального процесу і кримінального права необхідно, на наш погляд, розглядати передусім у двох аспектах: в аспекті термінологічного відображення системи понять цих наук; в аспекті вимовляння відповідних термінів. мовному аспекті сучасна вітчизняна практика оперують лексичними формами, що прийшли з прадавніх мовних культур – древньогрецької, древньоримські, старослов'янської та інших або з мов народів пізніших часів – французької, англійської, німецької, російської, польської та інших. Відповідно до принципу рівності усіх народів та їх мов термінологія на території України повинна мати вимову державною мовою – українською і не піддаватися впливові мов інших етнічних груп населення [2, с.125].

До юридичної термінології, пов'язаної із злочинами проти особистості, відносилися й дієслова насилити, насилувати, утворені за допомогою префікса на – від спільнослов'янських дієслів силити, силувати, похідних в свою чергу від слова сила, яке має паралелі в інших індоевропейських мовах. У давньоруській мові вони мали 2 значення: «пригноблювати, утискати» «насилувати, гвалтувати» Гвалт – це загальне, родове поняття посягання на особистість та майно, поєднане з насиллям [3, с. 236].

Слід зазначити, що вимоги до української юридичної термінології в сучасних умовах обмежені в Україні та за її межами певними обставинами, головними з яких, на нашу думку, є повільна українізація суспільного життя, особливо на

буденному рівні; недостатня кількість вітчизняних досліджень з даної проблеми; недостатнє пропагування української мови па міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикуца Н. Проблеми і перспективи вивчення юридичної термінології // Українська термінологія і сучасність. - К., 1997. – с. 50 – 53.

2. Вербенец М. Розвиток вітчизняної юридичної термінології кримінального права // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: Вип. VII. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2006. –С. 122-136.

3. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах, 42000 слів. – К.: Аконіт. – 1999.

Крижна В. В., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ЗАСАДИ ГЛАСНОСТІ ТА ВІДКРИТОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Історичний досвід законодавчої діяльності є завжди неоднозначним та містить як позитивні, так і негативні риси, які характерні для сучасного періоду та минулого.

Новим етапом розвитку ідеї гласності кримінального провадження в Україні стала народницька доба (XIX – поч. XX ст.). Так, у проекті Основного закону «Самостійної України» Спілки народу українського, який у 1905 р. розробила група членів Української народної партії, зазначалось: «Засідання судів суть публічні, хиба б ся публічність мала зашкодити суспільні моральні почуття. Тоді суд може зачинити двері, але не інакше, як одноголосно <...> Усякий присуд мусить бути умотивований і виголошений при відчинених дверях» [1, с. 64].

Слід також відмітити, що законодавчо засада гласності кримінального провадження була закріплена в Україні й у 1917–1920 рр. 29 квітня 1918 р. Центральна Рада прийняла